

laws/show/580-19. [in Ukr.].

8. Kryminal'nyy protsesual'nyy kodeks Ukrainy vid 13.04.2012 [Criminal Procedure Code of Ukraine dated 04/13/2012]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>. [in Ukr.].

9. Pro zatverdzhennya Instruktsiyi pro pryznachennya ta provedennya sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzhen' [On the approval of the Instructions on the appointment and conduct of forensic examinations and expert studies] : nakaz Ministerstva Yustytisyi (potochna redaktsiya vid 13.03.2020). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>. [in Ukr.].

ABSTRACT

The study of the issue of administrative responsibility for offenses in the field of illegal drug trafficking was and remains one of the most relevant in the research of administrative scientists.

The essence and purpose of the institution of administrative responsibility in the sphere of circulation of narcotic drugs and psychotropic substances, the results of modern research in this direction are summarized. The problems of its improvement are considered, taking into account the emerging problems and conflicts of the implementation of changes in administrative legislation both from the standpoint of the theory of administrative law, and taking into account law enforcement practice and proposals for their solution.

Keywords: *administrative responsibility, narcotic drugs, psychotropic substances, their analogues and precursors.*

УДК 343.9

DOI: 10.31733/2078-3566-2022-3-404-412

В'ячеслав ЧЕРНИШ ©

аспірант

(Академія Державної пенітенціарної служби, м. Чернігів, Україна)

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАГАЛЬНОСОЦІАЛЬНИХ ЗАХОДІВ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОВЖИВАННЮ ПОВНОВАЖЕННЯМИ ОСОБАМИ, ЯКІ НАДАЮТЬ ПУБЛІЧНІ ПОСЛУГИ

У статті здійснено спробу надати кримінологічну характеристику та класифікувати кримінологічні заходи запобігання на загальносоціальному рівні одному з високолатентних кримінальних правопорушень, передбаченого статтею 365² Кримінального кодексу України – зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги.

Сутність кримінологічної характеристики таких заходів розкривається через системні заходи загальносоціального впливу на встановлений порядок суспільних відносин в тій чи іншій сфері надання публічних послуг суб'єктами регулювання та контролю, правоохоронними органами та громадськістю з метою забезпечення від зловживань з боку спеціальних суб'єктів, коло яких визначено диспозицією досліджуваної статті закону про кримінальну відповідальність.

Ключові слова: *кримінологічна характеристика, загальносоціальні заходи запобігання, зловживання повноваженнями, публічні послуги, особи, які надають публічні послуги.*

Постановка проблеми. Запобіжна діяльність є фундаментальною у системі кримінологічних заходів протидії актам соціально шкідливої поведінки. З огляду на це питання запобігання злочинності було завжди в центрі наукового дискурсу.

Незважаючи на це, на сучасному етапі комплексне кримінологічне дослідження системи заходів загальносоціального запобігання такого високолатентного кримінального правопорушення, як зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, передбаченого ст. 365² Кримінального кодексу (далі – КК) України, у вітчизняній кримінологічній доктрині відсутнє, що неодмінно провокує високий рівень латентності цього діяння, неможливість ефективної кримінологічної протидії та належного розслідування таких правопорушень правоохоронними органами, викликає

© В Черниш, 2022

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-7185-0251>

chernyshvv@ukr.net

значні проблеми у правозастосуванні кримінально-правової норми в практичній діяльності під час досудового розслідування, притягненні винних осіб до відповідальності та відновленні прав потерпілих.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми.

Питаннями наукової розробки кримінологічних заходів запобігання злочинності займалися такі вчені-кримінологи, як: В. Голіна, О. Джу́жа, А. Закалюк, А. Корягіна, В. Куц, П. Михайленко, Н. Надвірнянська, Т. Подковенко, В. Ша́кун, О. Яковлева та ін.

Зокрема, О. Джу́жа вважає, що терміни «запобігання», «профілактика», «попередження» злочинності є взаємозамінними синонімами, так чи інше семантичне навантаження вказаних понять спрямоване на убезпечення від негативних соціальних явищ, їх попередження. Водночас різномістове тлумачення таких понять окремими вченими кримінологами є надуманим [1, с. 140]. Т. Подковенко зазначає, що протидія злочинності зосереджує в собі всю соціальну цінність, оскільки спрямовується на забезпечення прав і свобод громадянина у сфері функціонування публічної адміністрації. Зміст поняття «протидія злочинності» охоплює категорії: «боротьба зі злочинністю», «запобігання злочинності», «профілактика злочинності», є основою кримінально-правової політики та має об'єктивне вираження у напрямках та формах суспільно корисної діяльності [2, с. 36]. Н. Надвірнянська застосовує поняття «попередження злочинності» для визначення розуміння цілеспрямованої організованої діяльності уповноважених органів державної влади щодо цілеспрямованого впливу на окремих суб'єктів, окремі соціальні групи, окремі специфічні суспільні відносини з метою ліквідації криміногенних чинників негативних соціальних актів [3, с. 182–183]. А. Корягіна обґрунтовує кримінологічну єдність заходів запобігання злочинності на загальносоціальному, спеціально-кримінологічному та індивідуальному рівнях. На перший план вчена виводить, як невід'ємну та обов'язкову, діяльність публічних та громадських інституцій, спрямовану на усунення, випередження, мінімізацію негативних явищ і процесів у суспільстві, що детермінують злочинність. При цьому поняття «профілактика», «попередження», «запобігання» визначаються нею як процес впливу на зовнішні детермінанти та на схильність особи до вчинення злочинів. На її думку, «запобігання» є основним різновидом соціально-профілактичної діяльності у боротьбі зі злочинністю [4, с. 194].

Спільним знаменником щодо досліджуваного питання різноманіття наукових поглядів вчених кримінологів є розуміння сутності загальносоціальних заходів запобігання злочинності в їх беззаперечному та цілеспрямованому позитивному впливі на детермінацію зумовлених негативних явищ, має вираження у практичній правозастосовній діяльності, а превалювання попереджувальних запобіжних заходів над каральними заходами найбільш відповідає суспільним викликам об'єктивної дійсності.

Зважаючи на викладене, систематизація та кримінологічна характеристика загальносоціальних заходів запобігання високолатентним кримінальним правопорушенням, зокрема і запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги, передбаченого ст. 365² КК України, на нашу думку, є одним із першочергових завдань сучасних наукових досліджень в цій галузі. Перспективний антикриміногенний потенціал за цим напрямом мають і сучасні наукові розвідки щодо використання інституту викривачів у запобіжній діяльності [5; 6].

Мета статті полягає у здійсненні систематизації та окреслення кола заходів загальносоціального запобігання зловживанню повноваженнями особами, які надають публічні послуги, та наданні кримінологічної характеристики таким заходам.

Виклад основного матеріалу. Протидія злочинності є комплексною категорією, що являє собою специфічний інтегрований та багатогранний і багаторівневий об'єкт соціального управління, який містить у собі діяльність різноманітних суб'єктів, які здійснюють цілеспрямований вплив на суспільні відносини у різних формах, різними засобами (окремі громадяни, інститути громадянського суспільства, державні установи та неурядові організації), що між собою взаємодіють, у тому числі і вплив на інтенсивність детермінації злочинності через інноваційні методи, обмежують кількість злочинних актів, нейтралізують причини та умови вчинення злочинних діянь.

На сучасному етапі розвитку суспільства створюється значно ефективніший соціально-корисний ефект від забезпечення умов для природнього, нормального розвитку особистості, виникнення та розвитку суспільних відносин, що й мінімізує соціальну деградацію на індивідуальному рівні та унеможливує вчинення злочинів,

ніж від покарання. Тому, на нашу думку, саме на апарат публічної влади в суспільстві покладається надважливе завдання створити такі умови для нормального перебігу суспільних відносин у різних сферах, що унеможливають дію факторів, викликаючих антисоціальні прояви у вигляді актів злочинної поведінки.

Заслуговує на особливу увагу науковий погляд вченого кримінолога В. Куца, який зазначає, що в процесі реалізації механізму запобігання злочинності на першому місці стоїть профілактика злочинності, спрямована на нейтралізацію чинників, що спричиняють появу до схильності вчинити злочинний акт, наступним етапом є попередження злочинності, що є своєрідним застереженням для схильних до вчинення злочинів осіб, і зрештою, якщо попередження злочину не спрацьовує, включається остання – третя складова, що передбачає припинення суспільно небезпечного діяння на стадії готування [7, с. 23].

Вчені кримінологи А. Закалюк, О. Яковлева обґрунтовують кримінологічну класифікацію запобіжно попереджувальних заходів на: загальносоціальні, галузеві (спеціальні) та індивідуальні. Критеріями для такого поділу є ієрархія причин та умов злочинності загалом як соціально шкідливого явища [8, с. 106].

На думку Т. Таран, загальносоціальні заходи запобігання – основа для спеціально-кримінологічного запобігання, оскільки передбачають реалізацію комплексу заходів, спрямованих на усунення кризових суперечностей в соціальній, економічній, політичній, адміністративній, управлінській, господарській та в інших соціально активних сферах суспільно корисної діяльності [9, с. 220].

На нашу думку, загальносоціальні заходи запобігання злочинності спрямовані на усунення соціальних суперечностей для створення соціально прийнятної атмосфери в суспільстві.

У загальному розумінні система заходів запобігання злочинності корелюється із системою детермінантів суспільно небезпечних діянь.

Загальним для всіх суб'єктів досліджуваного кримінального правопорушення є створення економічних механізмів отримання легального «заробітку» або ж «доходу» від професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, які б значно «перевищували» рівень матеріальної вигоди від зловживання службовими повноваженнями, створення ефективної системи моніторингу та контролю за діяльністю суб'єктів, які надають публічні послуги, ефективний державний менеджмент та інституційне управління, своєчасне реформування відповідних сфер відповідно до потреб сьогодення та прийняття відповідних законодавчих актів, підбір високоморальних та професійних кадрів.

Водночас проведене дослідження дає підстави диференціювати загальносоціальні заходи запобігання кримінальному правопорушенню, передбаченому ст. 365² КК України, залежно від потенційних суб'єктів його вчинення.

Тож для *аудитора* загальносоціальними заходами запобігання є: запровадження ефективних міжнародних стандартів аудиту; належне методичне забезпечення аудиторського контролю; послідовна державна політика щодо ціноутворення на аудиторські послуги; ефективне страхування за неякісно виконані аудиторські послуги, уніфікація та стандартизація аудиторської діяльності, поліпшення якості аудиторських послуг через підвищення кваліфікації суб'єктів аудиторської діяльності; введення раціональної системи фінансових санкцій за надання неякісних аудиторських послуг; правопросвітницька діяльність, спрямована на підвищення у населення довіри до інституту аудиторських послуг, популяризації престижності професії аудитора тощо.

Щодо *нотаріуса* загальносоціальними заходами запобігання можуть бути: популяризація престижності та суспільної важливості інституту нотаріальної діяльності; активна діяльність засобів масової інформації та спеціалізованих правоохоронних інституцій щодо висвітлення, виявлення зловживань у сфері нотаріальної діяльності з метою формування суспільної нетерпимості та неприйнятності зловживань в подальшому; належний рівень професійної підготовки нотаріусів, системність заходів у механізмах контролю за нотаріальною діяльністю; популяризація позитивного досвіду нотаріального забезпечення дотримання прав власників нерухомості та бізнесу, як основної підвалини економічної безпеки держави; збільшення ролі громадського інституційного контролю за діяльністю нотаріуса; належне освітнє, правове виховання (навчання) майбутніх кадрів у сфері нотаріату; впровадження нотаріальної практики в різних сферах договірних відносин; створення умов для рівного доступу широкого кола

громадян до нотаріальних послуг; підвищення економічного, життєвого рівня споживачів нотаріальних послуг; збалансованість системи мотивації та фінансової винагороди суб'єктів нотаріальної діяльності, як у приватному, так і у державному секторі тощо.

У професійній діяльності оцінювача загальносоціальними заходами запобігання зловживанню повноваженнями в цій сфері є: вдосконалення методології та практики процедури оцінки різного майна; необхідність стандартизації та уніфікації економіко-математичних моделей та алгоритмів оцінки майна, впровадження комплексних електронних баз даних у сфері оціночної діяльності, підвищення рівня професійної кваліфікації фахівців у сфері оціночної діяльності, підвищення якості методично-методологічного забезпечення професійної оціночної діяльності, проведення ефективної правоосвітницької кампанії через засоби масової інформації, науково-практичні семінари, конференції, тематичні зустрічі тощо у сфері професійної оціночної діяльності, підвищення вимог щодо сертифікації у сфері професійної оціночної діяльності, встановлення чітких соціальних, гуманітарних, законодавчих, професійних гарантій незалежності в діяльності професійних оцінювачів, впровадження конкурентних умов на ринку послуг з оцінки майна (створення та вдосконалення таких засад), популяризація позитивного вітчизняного досвіду професійної оціночної діяльності, підвищення престижу професії оцінювача та підвищення довіри до зазначеного публічно-професійного інституту, стандартизація оціночної діяльності з урахуванням світового передового досвіду тощо.

Щодо *уповноваженої або службової особи Фонду гарантування вкладів фізичних осіб* заходами загальносоціального кримінологічного запобігання зловживання повноваженнями можуть бути: чітка кримінологічна регламентація понять «службова особа», «уповноважена особа»; встановлення засад юридичної відповідальності уповноваженої або службової особи фонду гарантування вкладів; встановлення насамперед методичних та методологічних (а надалі і на законодавчому рівні) чітких меж визначення нікчемності правочинів укладених банком, фінансовою установою, в яких введено тимчасову адміністрацію з метою уникнення випадків зловживань з боку посадової, службової особи Фонду гарантування вкладів; широка та різнопланова правопросвітницька кампанія щодо основних функцій та завдань Фонду гарантування вкладів фізичних осіб; глибокий аналіз контролюючими суб'єктами проблематики в діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, створення ефективної системи захисту власності фізичних та юридичних осіб, серед яких Фонд гарантування вкладів фізичних осіб є одним з ефективних Фондів захисту прав громадян; посилення відповідальності кінцевих бенефіціарних власників фінансових установ за доведення банку, фінансової установи до неплатоспроможності тощо.

Зосереджуючись на питанні надання системної кримінологічної характеристики загальносоціальним заходам запобігання зловживання повноваженнями *іншою особою, яка не є державним службовцем, посадовою особою місцевого самоврядування, але здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг*, треба спершу сформулювати понятійний апарат щодо визначення кола осіб, функціональна діяльність яких безпосередньо полягає у професійній діяльності щодо надання таких послуг.

Причому юридична конструкція ст. 365² КК України містить такий елемент, як суб'єктний склад кримінального правопорушення, що формально не передбачає вичерпного переліку таких суб'єктів, а лише містить деталізацію кола окремих осіб, що не є ані державними службовцями, ані службовими особами органів місцевого самоврядування, зокрема це: експерт, арбітражний керуючий, приватний виконавець, незалежний посередник, член трудового арбітражу, третейський суддя (під час виконання відповідних функцій).

Отже, інша особа, яка здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, термінологічно не обмежується вище переліченими суб'єктами, а натомість стосується широкого кола осіб, правосуб'єктність яких містить безпосередні функції щодо професійної діяльності з надання публічних послуг.

Тому передусім охарактеризуємо коло вищевказаних суб'єктів.

Статтею 19 Конституції України встановлено, що органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їх службові особи зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією України та Законами України [10].

Зазначена норма поширює свою дію на всіх без винятку службових осіб законодавчої, виконавчої, судової гілок державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ чи організацій, незалежно від відомчої чи галузевої належності, форми власності, характеру та обсягу повноважень. У зв'язку з цим визначення поняття «іншої особи», яка здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, опосередковується інституціональним та функціональним тлумаченням окремих положень законів та інших нормативно-правових актів.

А. Осадча щодо цього зазначає, що держава як інститут публічної влади делегує, в разі суспільної потреби, недержавним структурам повноваження з надання державних та муніципальних послуг, гарантуючи та контролюючи їх надання, змінюючи коло відповідних суб'єктів. Однак відсутність законодавчого визначення вичерпного переліку кола таких осіб породжує появу такої категорії, що передбачає виключно «оціночний підхід» до функціональної визначеності та належності і, зрештою, до потреби в кримінологічній науковій обґрунтованості такого поняття, як «інша особа» [11, с. 253–256].

Інший учений-кримінолог Л. Палюх зазначає, що під час надання кримінологічних та кримінально-правових характеристик ознак поняття «інша особа» треба виходити з відповідних положень, закладених в нормах підпункту б пункту 2 частини першої статті 3 Закону № 1700-VII, ст. 358, 365², 368⁴ КК України. Відповідна ознака складу злочину виокремлюється шляхом співставлення суб'єктів відповідальності, визначених у відповідних нормах [12, с. 240].

Використовуючи такий підхід, на думку Л. Палюх, особою, яка надає публічні послуги, є також і приватний підприємець, адвокат, що неодмінно призводить до розширеного застосування кримінальної норми, встановленої ст. 365² КК України, становить реальну небезпеку ставлення у вину та застосування до негативних ситуацій складу злочину невизначеному колу осіб [12, с. 241].

Наголошуємо, на нашу думку, зазначене є неприпустимим.

У зв'язку з цим до кола «інших осіб», крім чітко визначених у відповідних нормах КК України, Законі № 1700-VII, з наукового та практичного погляду не доцільно та не можливо відносити будь-яких інших суб'єктів [13].

Водночас у судовій практиці бувають випадки, коли судами виносяться вироки за ст. 365² Кримінального кодексу України за зловживання підприємцями-перевізниками. Наприклад, вирок Монастирського районного суду Тернопільської області від 18.04.2013 р. у справі № 1911-709/2012 провадження № 1/603/2/2013, що набув чинності 17.07.2013 [14].

На нашу думку, для надання кримінологічної характеристики загальносоціальних заходів запобігання зловживання повноваженнями «іншою особою», що передбачена диспозицією ст. 365² КК України необхідно виходити з того, що така особа: а) здійснює діяльність, функціонально вираженістю якої є прийняття рішення, що неодмінно призводить до наслідків юридичного характеру для невизначеного кола осіб; б) функціональні повноваження таких «інших осіб», а також алгоритм їх реалізації зафіксовані в документах, зокрема в нормативно-правових актах; в) згадані «інші особи» мають статус самозайнятих осіб; г) здійснення повноважень з надання публічних послуг не має приватного інтересу, реалізується на платній основі; д) виконання таких повноважень здебільшого може бути пов'язано з реалізацією організаційно-розпорядчої та/або адміністративно-господарської діяльності.

Отже, з позиції функціонально-правового, кримінологічного аналізу положень законодавчих актів, що регулюють професійну діяльність суб'єктів кримінального правопорушення, визначеного ст. 365² КК України, визначають особливості надання публічних послуг, можемо впевнено стверджувати, що норми таких нормативно-правових актів не містять визначення такого суб'єкта надання публічних послуг як «інша особа», правовий статус якої зосереджує в собі функціонально-змістове наповнення поняття особи, що надає публічні послуги, а натомість обмежується визначенням на законодавчому рівні колом таких осіб, яким притаманні всі вище викладені криміногенні значущі риси публічного, функціонального, дискреційного, дієвого, результативного ухвалення рішень у визначеній сфері суспільно корисної діяльності.

Саме тому, впевнено стверджуємо, що в законодавстві України наразі нормативно не визначено та не закріплено у спеціальних нормативно-правових актах такого поняття, як «інша особа, що надає публічні послуги», зазначена ситуація унеможливорює

окреслення кримінологічних заходів загальносоціальної протидії зловживання повноваженнями такою особою.

У зв'язку з цим у загальних рисах у цьому дослідженні запропоновано виходити із загального кола детермінантів, що сприяють зловживанню у сфері реалізації публічних послуг суб'єктами їх надання, які властиві *для всіх без виключення суб'єктів*, коло яких окреслено зокрема і в диспозиції досліджуваної статті Закону про кримінальну відповідальність та необхідного комплексу загальносоціальних заходів кримінологічної протидії цьому кримінальному правопорушенню.

Загальносоціальними заходами кримінологічного запобігання та протидії зловживання повноваженнями *експерта* необхідно відмітити такі: удосконалення інституту судової експертизи в контексті подальших напрямів судової реформи, зокрема створення реальних гарантій незалежності судового експерта, що відображається передусім на трансформації відомчого законодавства, стандартизації експертного забезпечення правосуддя з урахуванням національних особливостей та міжнародних стандартів та критеріїв; належне, на високому рівні науково-технічне та методичне забезпечення експертної діяльності; створення засад рівноправності державних та приватних судово-експертних установ щодо попиту на експертні послуги; чітке окреслення принципів судово-експертної діяльності в практичному застосуванні експертних знань; системний підхід у проведенні атестації експертів; ефективне та якісне соціально орієнтоване правове забезпечення судово-експертної діяльності; впровадження та утвердження механізмів невідворотного застосування суворих заходів відповідальності до експертів за допущені зловживання, участь громадськості та засобів масової інформації у висвітленні випадків притягнення експертів до відповідальності за зловживання повноваженнями, популяризації професії експерта в різних галузях знань, науки і техніки, з метою підвищення рівня довіри населення до інституту експертного забезпечення загалом тощо.

У діяльності *арбітражного керуючого* загальносоціальними заходами кримінологічного запобігання зловживанню відповідними повноваженнями щодо надання публічних послуг необхідно виділити: встановлення гарантій незалежності в діяльності арбітражних керуючих, передусім в забезпеченні рівного доступу до одержання належної плати за надані послуги, з урахуванням співмірності розміру винагороди й обсягу наданих арбітражних керуючим послуг; конкретизація та деталізація правил професійної етики арбітражного керуючого; впровадження чітких та конкретних критеріїв відповідальності арбітражних керуючих за порушення правил професійної етики; створення прозорих механізмів для вірного та вільного доступу до професії арбітражного керуючого; популяризація важливості функціонування інституту арбітражних керуючих, як представників публічної інституції, що здійснює впорядкування певних соціально-економічних відносин, перерозподілу ресурсів, впливу на зовнішнє середовище тощо.

Щодо загальносоціальних заходів кримінологічного запобігання та протидії зловживанню повноваженнями такого суб'єкта, як *незалежний посередник*, треба зазначити, що головним у цьому аспекті є належне нормативно-правове забезпечення гарантій незалежності діяльності незалежного посередника, як ключової фігури в процесі вирішення колективних трудових спорів (конфліктів); просвітницька робота, зокрема і правоохоронними, державними та громадськими інституціями на предмет висвітлення питань відповідальності незалежного посередника, як суб'єкта корупційного кримінального правопорушення; створення системи мотивації та належної оплати послуг незалежного посередника, яка на жаль, через загальну фінансово-економічну кризу в країні піддається суттєвому негативному впливу та перестає бути ефективним соціальним регулятором.

Система загальносоціальних заходів запобігання зловживанню повноваженнями *членами трудового арбітражу* зумовлюється важливою соціальною функцією трудового арбітра, що пов'язана з ухваленням рішень по суті колективних трудових спорів. Такими заходами, на нашу думку, є: стандартизація та дотримання норм етичної поведінки арбітра; формування високого рівня правосвідомості арбітрів через призму ключових життєвих установок та переконань стосовно збалансованості інтересів сторін колективного трудового спору, суспільних інтересів, дотримання законності та верховенства права тощо. Загалом заходи загальносоціального кримінологічного запобігання зловживанню повноваженнями *членом трудового арбітражу* є схожими з

такими заходами щодо трудового арбітра.

Щодо питання загальносоціальних заходів запобігання зловживанню повноваженнями *третейського судді* треба зазначити таке. Коло заходів загальносоціального запобігання зловживанню повноваженнями вказаного суб'єкта окреслюється: ефективною інформаційно-роз'яснювальною, правопросвітницькою роботою щодо сутності та статусу рішень третейського суду, а також рівня суспільної довіри до цього інституту та сприйняття інституту третейського суду (третейського судочинства) окремими суспільними групами, як інструменту захисту прав, ефективною альтернативою в діяльності вітчизняних судів; ефективним громадським контролем за формуванням третейських судів та підтвердження рівня професійної кваліфікації третейських суддів; ефективною системою мотивації третейських суддів, зокрема громадським контролем за формуванням фондів оплати праці суддів третейського суду; створенням гарантій незалежності в діяльності третейських суддів; встановленням інституційного самоврядного контролю за діяльністю третейських судів в частині представництва та захисту соціальних, професійних прав та інтересів третейських суддів і третейських судів в органах державної влади та в органах місцевого самоврядування; ефективною взаємодією третейського та державного (господарського, цивільного) судочинства, третейських та національних судів тощо; усуненням колізійних норм в законодавстві що регулює сферу національного судочинства, судоустрою, а також третейського судочинства тощо.

Загальносоціальними заходами запобігання зловживанню повноваженнями *державного виконавця* можуть слугувати: належне загальносуспільне сприйняття професії державного виконавця, її суспільної важливості; створення належних зовнішніх умов для соціалізації професійної особистості, виявлення всього спектру особистісних характеристик осіб, що претендують на зайняття посад державних виконавців; створення ефективної самоврядної суспільної громадської інституції, що здійснює ефективний громадський контроль за професійною діяльністю державних (приватних) виконавців, професійну у тому числі і психологічну підготовку; добір професійних кадрів в зазначеній сфері; належний контроль та ефективну мотивацію відповідними державними публічно-владними інституціями (передусім Мін'юстом та його територіальними органами) до належного професійного виконання посадових обов'язків; ефективна цілеспрямована діяльність навчальних установ, трудових колективів, в яких відбувається формування професійних компетентностей державного (приватного) виконавця, формування системи його орієнтацій в різних кризових професійних ситуаціях; встановлення професійно-інституційних гарантій незалежності функціональної діяльності державного (приватного) виконавця тощо.

У діяльності *державного реєстратора, суб'єкта державної реєстрації* заходами загальносоціального запобігання досліджуваному кримінальному правопорушенню є: позитивний вплив суспільних інститутів, передусім, в сім'ї, в навчально-виховних установах, у вищих навчальних закладах, в трудових колективах тощо, на свідомість та психіку особи в процесі її соціалізації, формування високоморальної особистості зі стійкими, альтруїстичними ціннісно-орієнтованими принципами; ефективна діяльність інститутів громадянського суспільства в процесі виховання та професійної соціалізації особи; ефективний вплив на процес формування професійних та морально-ділових якостей в трудовому колективі; ефективна превентивна інформаційно-роз'яснювальна робота незалежних та відомчих засобів масової інформації, ефективне методичне забезпечення спеціалізованими науковими інституціями органів державної влади, що формують та реалізують державну політику у відповідній сфері; зміна моделей віктимологічної поведінки споживачів публічних послуг, зокрема суспільного сприйняття професії державного реєстратора, як інструменту «легкого» та «швидкого» збагачення, а особи державного реєстратора, як такої, що за неофіційну винагороду вирішує матеріальні, майнові «життєві негаразди»; поширення громадськими інституціями позитивної практики притягнення до дисциплінарної, адміністративної, цивільно-правової, кримінальної відповідальності державних реєстраторів за зловживання своїми повноваженнями; створення моделі державної реєстрації Європейського зразка.

Висновки. Характеризуючи *загальносоціальні* заходи кримінологічного запобігання такому високолатентному суспільно небезпечному діянню, як зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, необхідно виходити з

соціально зумовленої природи причин та умов, що детермінують це суспільно небезпечне діяння. Саме тому загальносоціальними заходами запобігання діянню, визначеному ст. 365² КК України, є відповідна група попереджувально-запобіжних заходів, спрямованих на усунення загальних (зовнішніх) факторів, має на меті усунути передусім загальносоціальні суспільні суперечності в діяльності кожного окремого суб'єкта цього кримінального правопорушення.

Щодо загальносоціальних заходів запобігання, необхідно виділити заходи запобігання цьому суспільно небезпечному діянню на *галузевому* рівні – для певної групи суб'єктів у певній сфері (наприклад, державних реєстраторів), а також і групу *індивідуальних* (одиничних) заходів запобігання, що мають загальносоціальний характер та які здійснюють свій превентивний вплив на окремих осіб, зумовлюються детермінантами індивідуального розвитку та соціалізації.

Водночас у зазначеній сфері можна також виділити залежно від цільового призначення такі загальносоціальні заходи запобігання досліджуваному кримінальному правопорушенню, як: *економічні, управлінські, господарські, адміністративно-розпорядчі, політико-правові, соціально-психологічні, організаційно-управлінські* та інші заходи, що безпосередньо впливають на нормальний, прийнятний у суспільстві розвиток відносин між індивідами в цьому секторі.

Список використаних джерел

1. Джу́жа О. М., Михайленко П. П., Кулик О. Г. Курс кримінології: Загальна частина : підручник : у 2 кн. / за заг. ред. О. М. Джу́жи. Київ : Юрінком Інтер, 2001. 352 с.
2. Торбєєв М. О. Причини та умови індивідуальної злочинної поведінки проти радіаційної безпеки. *Юридична наука*. 2015. № 5. С. 127–134.
3. Надвірнянська Н. М. Заходи протидії корисливій злочинності в контексті сучасної кримінологічної політики України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 1. С. 180–183.
4. Корягіна А. М. Запобігання злочинності як різновид соціально-профілактичної діяльності. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 11. С. 191–196.
5. Khalymon S., Puzynov M., Prytula A. Problems of implementation of whistleblower institution in Ukraine. *Juridical Tribune Journal*. 2019. Volume 9, Issue 2. S. 436–454.
6. Khalymon S., Serediuk V., Martynenko V. Monitoring of attitudes to the institute of corruption whistle-blowers: a view from Ukraine. *Amazonia Investiga*. 2020. № 9(29). S. 384–394.
7. Куц В. М. Механізм запобігання злочинності: теоретичний аспект. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2018. № 4. С. 20–27.
8. Сміян Л. С., Нікітіна Ю. В. Кримінологія : підручник. Київ : Нац. акад. управл., 2010. 495 с.
9. Таран Т. Г. Загальносоціальні заходи запобігання шахрайству, що вчиняється жінками в Україні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2018. Вип. 6. Т. 2. С. 215–220.
10. Конституція України від 28.06.1996. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
11. Осадча А. С. Службові особи і особи, які здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, як спеціальні суб'єкти злочину: аналіз законодавчих новел. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2013. № 2 (13). С. 251–260.
12. Палюх Л. М. Зміст поняття «Особа, яка здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг» у кримінально-правових нормах. *Часопис Київського університету права*. 2017. № 2. С. 240–244.
13. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. Дата оновлення: 07.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 27.06.2022).
14. Вирок Монастирського районного суду Тернопільської області від 18.04.2013 р.: справа № 1911-709/2012 провадження № 1/603/2/2013. Дата оновлення: 17.07.2013. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/31179375> (дата звернення: 05.07.2022).

Надійшла до редакції 14.09.2022

References

1. Dzhuzha, O. M., Mykhailenko, P. P., Kulyk, O. H. (2001) Kurs kryminolohii: Zahalna chastyna [Criminology course: General part] : pidruchnyk : u 2 kn. / za zah. red. O. M. Dzhuzhy. Kyiv : Yurinkom Inter, 352 p. [in Ukr.].
2. Torbieiev, M. O. (2015) Prychyny ta umovy indyvidualnoi zlochnoi povedinky proty radiatsiinoi bezpeky [Causes and conditions of individual criminal behavior against radiation safety]. *Yurydychna nauka*. № 5, pp. 127–134. [in Ukr.].
3. Nadvirnianska, N. M. (2018) Zakhody protydyii koryslyvii zlochynnosti v konteksti suchasnoi kryminolohichnoi polityky Ukrainy [Countermeasures against self-interested crime in the context of

modern criminological policy of Ukraine]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. № 1, pp. 180–183. [in Ukr.].

4. Koriahina, A. M. (2016) Zapobihannia zlochynnosti yak riznovyd sotsialno-profilaktychnoi diialnosti [Crime prevention as a type of social preventive activity]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. № 11, pp. 191–196. [in Ukr.].

5. Khalymon, S., Puzyrov, M., Prytula, A. (2019) Problems of implementation of whistleblower institution in Ukraine. *Juridical Tribune Journal*. Vol. 9, Issue 2, pp. 436–454.

6. Khalymon, S., Serediuk, V., Martynenko, V. (2020) Monitoring of attitudes to the institute of corruption whistle-blowers: a view from Ukraine. *Amazonia Investiga*. № 9(29), pp. 384–394.

7. Kuts, V. M. (2018) Mekhanizm zapobihannia zlochynnosti: teoretychnyi aspekt [Crime prevention mechanism: theoretical aspect]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoi akademii prokuratury Ukrainy*. № 4, pp. 20–27. [in Ukr.].

8. Smiian, L. S., Nikitina, Yu. V. (2010) Kryminolohiia [Criminology] : pidruchnyk. Kyiv : Nats. akad. upravl. 495 p. [in Ukr.].

9. Taran, T. H. (2018) Zahalnosotsialni zakhody zapobihannia shakhraistvu, shcho vchyniaetsia zhinkamy v Ukraini [General social measures to prevent fraud committed by women in Ukraine]. *Naukovyi visnyk publichnogo ta pryvatnoho prava*. Issue 6. Vol. 2, pp. 215–220. [in Ukr.].

10. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine] vid 28.06.1996. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>. [in Ukr.].

11. Osadcha, A. S. (2013) Sluzhbovi osoby i osoby, yaki zdiisniuiut profesiinu diialnist, poviazanu z nadanniam publichnykh posluh, yak spetsialni subiekty zlochynu: analiz zakonodavchykh novel [Officials and persons engaged in professional activities related to the provision of public services as special subjects of crime: analysis of legislative amendments]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Iurydychna akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho»*. № 2 (13), pp. 251–260. [in Ukr.].

12. Paliukh, L. M. (2017) Zmist poniattia «Osoba, yaka zdiisniue profesiinu diialnist, poviazanu z nadanniam publichnykh posluh» u kryminalno-pravovykh normakh [The content of the concept of «A person who carries out professional activities related to the provision of public services» in criminal law regulations]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*. № 2, pp. 240–244. [in Ukr.].

13. Pro zapobihannia koruptsii [On prevention of corruption] : Zakon Ukrainy vid 14.10.2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (data zvernennia: 27.06.2022). [in Ukr.].

14. Vyrok Monastyrskoho raionnoho sudu Ternopil'skoi oblasti vid 18.04.2013 r.: sprava № 1911-709/2012 provadzhenia № 1/603/2/2013 [Verdict of the Monastyr district court of the Ternopil region dated April 18, 2013: case No. 1911-709/2012, proceeding No. 1/603/2/2013]. Data onovlennia: 17.07.2013. URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/31179375>. [in Ukr.].

ABSTRACT

Viacheslav Chernysh. Criminological characteristics of general social measures to prevent abuse of authority by persons rendering public services. In the proposed study, the author made an attempt for the first time to provide criminological characteristics and classify criminological measures to prevent at the general social level one of the highly latent criminal offenses provided for by Article 365² of the Criminal Code of Ukraine that is abuse of authority by persons rendering public services. A system of measures to prevent the investigated act was formed, the central place of measures of general social prevention in the system of measures of criminological counteraction to crime in general and in relation to the investigated criminal offense in particular was reflected and substantiated using general scientific and special methods of learning legal phenomena, such as: systemic-structural, historical, dialectical, formal-legal and others, based on the scientific and practical work of leading domestic and foreign criminologists.

The essence of the criminological characteristics of such measures is revealed through systemic measures of general social influence on the established order of social relations in a particular field of public services rendered by the subjects of regulation and control, law enforcement agencies and the public in order to protect against abuses by special subjects, the scope of which is determined by the disposition of the studied article of the law on criminal liability. The interdependence between the lack of scientific criminological support for proactive and preventive activities and the high level of latency of the investigated act, practical problems in the application of criminal law, bringing guilty persons to responsibility and restoring the rights of victims is substantiated, as evidenced by official statistics on registered criminal offenses and their results of the pre-trial investigation. Therefore, measures of general social prevention of the investigated socially dangerous act have an unconditionally positive effect due to their implementation at the general, sectorial (institutional) and individual levels through the practical functionality of participants in social relations in the relevant field of public services.

As a result of the conducted research, a list of criminological measures for the general social prevention of such abuse was formed, the ways of implementing such measures for each subject of a criminal offense were revealed, and the subjects of such preventive activities were determined. It can be used in practical activities by relevant public and social institutions and establishments, law enforcement agencies, entities empowered by legislation to implement state policy in the relevant field.

Keywords: *criminological characteristics, measures of social prevention, abuse of authority, public services, persons rendering public services.*